

М. У. БУРАКОВА, Ю. В. КРЫШНЁЎ
(г. Гомель, УА “Гомельскі дзяржаўны
тэхнічны ўніверсітэт імя П. В. Сухого”)

КЛАСІФІКАЦЫЙНЫЯ СХЕМЫ ГІПЕРА-ГІПАНІМІЧНЫХ СУВЯЗЕЙ ТЭРМІНАЎ У ГАЛІНЕ ЭЛЕКТРАТЭХНІКІ: ТРАНСФАРМАТАРЫ І ЭЛЕКТРЫЧНЫЯ МАШЫНЫ

Артыкул прысвечаны разгляду значэння класіфікацыйных схем гіпера-гіпанімічных сувязей тэрмінаў у галіне электратэхнікі, з акцэнтам на трансфарматыры і электрычныя машыны. Асаблівая ўвага надаецца аналізу гіпера-гіпанімічных адносін, якія дазваляюць пабудаваць іерархічныя структуры тэрмінаў і стварыць дакладныя і зразумелыя класіфікацыі. У артыкуле прадстаўлены схемы, якія адлюстроўваюць узаемасувязі паміж тэрмінамі ў межах электратэхнікі, а таксама адзначаецца іх выкарыстанне ў навукова-тэхнічных камунікацыях.

У сучасным свеце, дзе навука і тэхналогія развіваюцца з неверагоднай хуткасцю, дакладнасць і лагічнасць камунікацыі становяцца ключавымі аспектамі ў любой тэхнічнай і навуковай сферы. Гэта асабліва актуальна для такіх галін, як электратэхніка, дзе выкарыстанне спецыяльнай тэрміналогіі мае важнае значэнне для правільнага разумення і прымянення новых тэхналогій, а таксама для эфектыўнай працы вучоных. У такім кантэксце класіфікацыйныя схемы гіпера-гіпанімічных адносін тэрмінаў з’яўляюцца карыснымі і неабходнымі інструментамі для стварэння зразумелых, лагічных і сістэматызаваных тэрміналагічных сістэм.

Электратэхніка – адна з самых развітых і складаных тэхнічных галін, у якой выкарыстоўваюцца тэрміны, якія адлюстроўваюць розныя прылады, машыны і прынцыпы іх работы. Асноўнымі аб’ектамі нашага даследавання ў гэтай сферы з’яўляюцца трансфарматыры і электрычныя машыны, якія складаюць аснову многіх энергетычных сістэм і электрычных прылад, а мэтай – разгляд класіфікацыйных схем з гіпера-гіпанімічных адносінамі паміж электратэхнічнымі тэрмінамі.

Важным аспектам вывучэння асноўных электратэхнічных паняццяў з’яўляецца аналіз і разуменне гіпера-гіпанімічных сувязей, якія дапамагаюць распрацоўваць класіфікацыйныя схемы і структураваныя слоўнікі, што спрыяюць паляпшэнню навукова-тэхнічных камунікацый. Для таго, каб пазбегнуць недакладнасцей і памылак ў навуковых працах, неабходна стварыць такія сістэмы тэрмінаў, якія былі б абсалютна зразумелымі для ўсіх удзельнікаў камунікацыі. Гэта асабліва важна ў міжнародным кантэксце, калі спецыялісты з розных краін працуюць над аднымі і тымі ж праектамі, выкарыстоўваючы адзіную тэрміналогію. Гіпера-гіпанімічныя адносіны дазваляюць сфарміраваць лагічную сувязь паміж тэрмінамі, што забяспечвае правільнае ўзаемадзеянне і адсутнасць магчымых непаразуменняў.

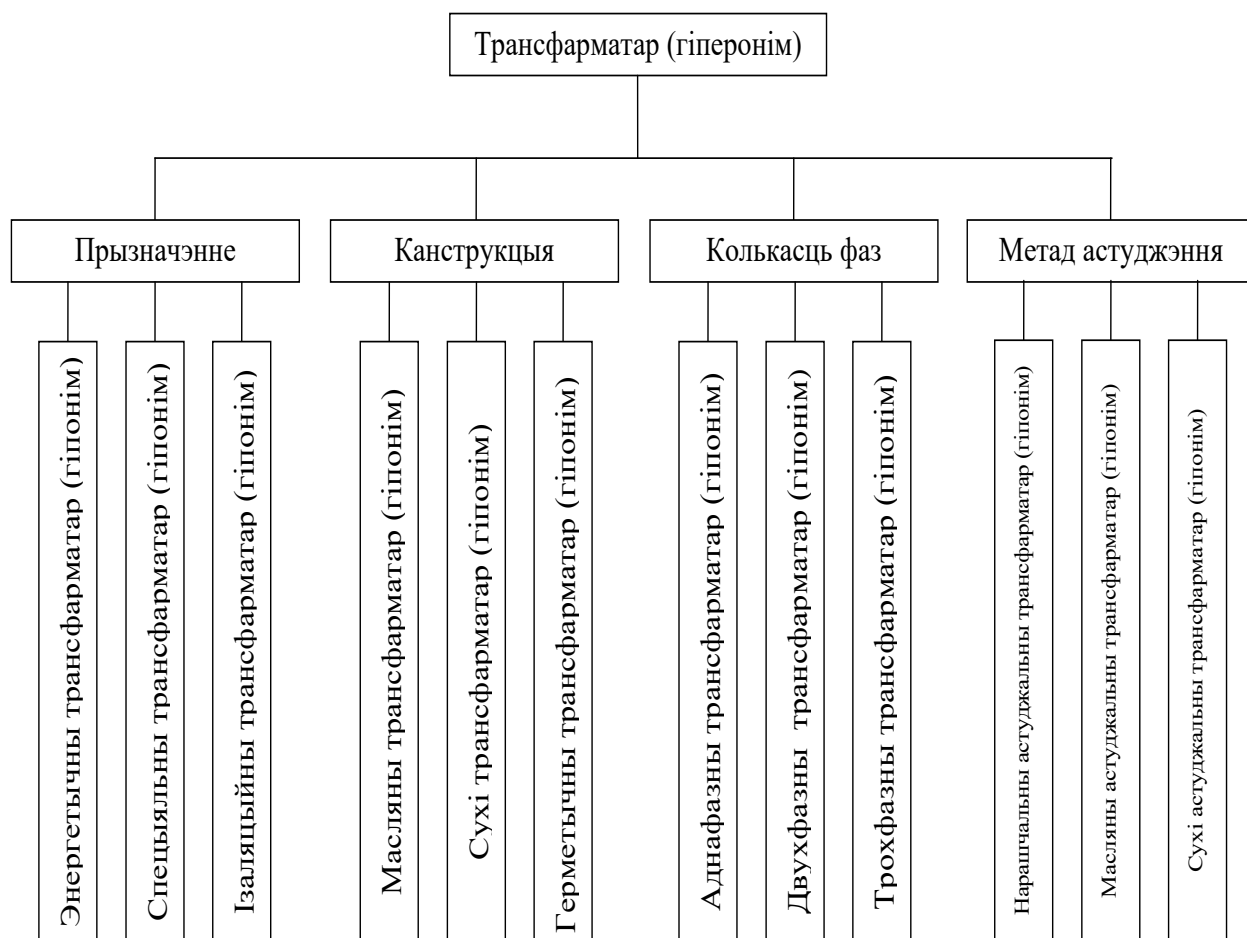
У навуковым свеце існуюць розныя погляды на статус гіпера-гіпанімічных адносін у лексічнай сістэме мовы. У даследаванні мы будзем прытрымлівацца думкі пра тое, што гіпера-гіпанімічныя адносіны ўваходзяць у колькасць важных універсальных сувязей лексічнай адзінкі вымярэння.

Даследаванне гіпера-гіпанімічных сувязей стала аб’ектам увагі многіх вучоных з сярэдзіны XX стагоддзя, сярод якіх можна вылучыць Ш. Балі і Дж. Лайанеза. Сярод сучасных даследчыкаў рода-відавых адносін – М. В. Лысякова, А. Я. Котцава і іншыя. Паводле меркавання А. Я. Котцавай, “гіпонімы з’яўляюцца важнымі сродкамі кагнітыўнай апрацоўкі інфармацыі і катэгарызацыі лексікі – аднаго з ключавых працэсаў пазнавальнай дзейнасці чалавека” [1, с. 79]. М. В. Лысякова адзначае, што гіпера-гіпанімічныя сувязі часта сустракаюцца ў тэрміналагічных сістэмах, аказваючы важную ролю ў сістэматызацыі прафесійных найменняў [2, с. 23].

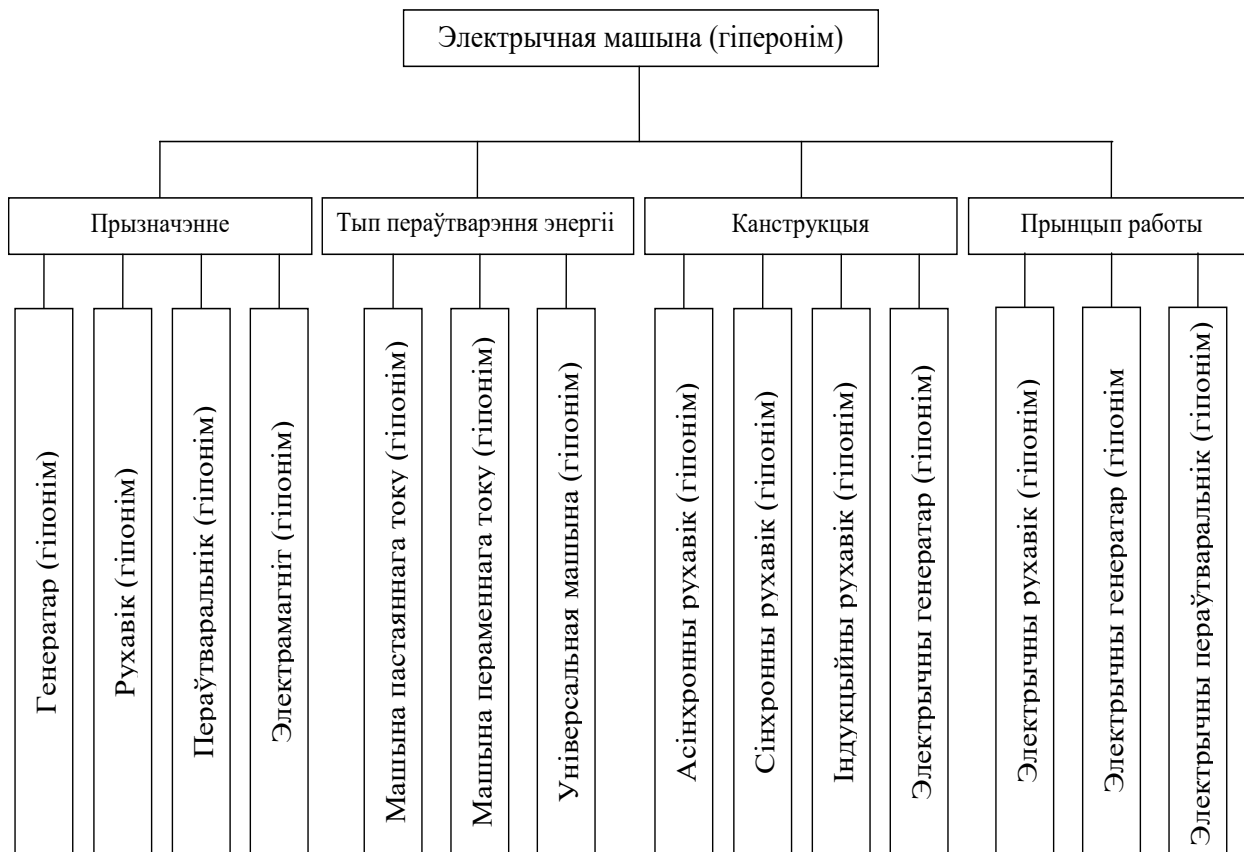
Гіпера-гіпанімічныя сувязі (рода-відавоя адносіны) прадстаўляюць іерархічныя структуры, дзе адзін тэрмін абагульняе іншыя. У такіх адносінах агульны тэрмін (гіперонім) уключае ў сябе некалькі канкрэтных катэгорый (гіпонімаў), што дазваляе стварыць лагічную і дакладную сістэму класіфікацыі. Напрыклад, у галіне электратэхнікі тэрмін *электрычная машына* можа быць агульным (гіперонімам), а яго падкатэгорыі – гэта віды машын, такія як *генератар, рухавік, трансфарматар* і інш. Гэта дазваляе ствараць сістэмы, дзе кожны тэрмін дакладна размешчаны ў адпаведнасці са сваім родам і відам. Такія схемы дапамагаюць зразумець сувязі паміж тэрмінамі, што робіць камунікацыю больш эфектыўнай. Правільная класіфікацыя тэрмінаў дазваляе значна спрасціць працэс вывучэння і прымянення складаных тэхнічных канцэпцый.

Адным з асноўных аб’ектаў вывучэння ў электратэхніцы з’яўляюцца трансфарматы і электрычныя машыны. Для іх класіфікацыі неабходна ўлічваць як тэхнічныя параметры (напружанне, магутнасць, частата), так і спецыяльныя катэгорыі, якія прадстаўлены падкатэгорыямі і тыпамі.

Так, трансфарматы могуць быць класіфікаваны па наступных крытэрыях: прызначэнне, спосаб ахалоджвання, колькасць фаз, канструкцыі, канструкцыі абмотак, прынцып работы, узровень напругі, тып ізаляцыі, месца ўстаноўкі, магутнасць. У сваю чаргу, класіфікацыя электрычных машын заснавана на разнастайных прыметах: прынцып дзеяння, тып энергіі, форма сілкавання, канструкцыя і вобласць прымянення. У выніку даследавання гіпера-гіпанімічных сувязей у галіне электратэхнікі атрымаліся класіфікацыйныя схемы. Праілюструем некаторыя з іх [3–5], (малюнк 1, 2).

Малюнак 1 – Класіфікацыйная схема “Трасфарматар”

Малюнак 2 – Класіфікацыйная схема “Электрычная машына”

Аналіз электратэхнічнай тэрміналогіі паказаў, што большасць тэрмінаў, аб’яднаных фармальна-семантычнымі гіпанімічнымі адносінамі, утвараюцца за кошт далучэння да гіпероніма дапасаваных і недапасаваных азначэнняў, якія выражаны назоўнікамі або прыметнікамі (*электрагенератары – генератары пастаяннага току, генератары пераменнага току, сінхронныя генератары, асінхронныя генератары; электрычныя машыны – электрычныя транспартныя машыны, электрычныя бытавыя машыны, электрычныя прамысловыя машыны*). Такім чынам, сістэмнасць праяўляецца на ўзроўні лексічных сродкаў: *электрарухавікі – асінхронныя электрарухавікі, шагавыя электрарухавікі, электрарухавікі пастаяннага току*.

Класіфікацыйныя схемы гіпера-гіпанімічных сувязей у галіне электратэхнікі дазваляюць вырашаць важныя задачы у навукова-тэхнічнай камунікацыі:

- правільная арганізацыя тэрміналогіі дапамагае спецыялістам хутка зразумець, да якога віду адносіцца кожнае паняцце і як яно звязана з іншымі тэрмінамі;
- дапамагаюць забяспечыць адзінае разуменне тэрмінаў паміж спецыялістамі;
- для студэнтаў, якія вывучаюць электратэхніку, такія схемы становяцца карысным інструментам для вывучэння і запамінання складаных тэхнічных паняццяў;
- пры падрыхтоўцы тэхнічных інструкцый, стандартаў і іншай дакументацыі важна мець дакладныя і лагічныя схемы для правільнай класіфікацыі і выкарыстання тэрмінаў.

Класіфікацыя тэрмінаў у галіне электратэхнікі, асабліва ў адносінах да трансфарматараў і электрычных машын, з’яўляецца важным элементам развіцця навукова-тэхнічнай думкі. Рода-відавоя сувязі дапамагаюць распрацаваць дакладныя і лагічныя схемы, якія спрыяюць паляпшэнню камунікацыі ў навуковых і тэхнічных колах. У выніку стварэння такіх схем забяспечваецца больш высокая дакладнасць і зразумеласць тэхнічных дакументаў і даследаванняў, што спрыяе прагрэсіўнаму развіццю электратэхнічнай прамысловасці і навукі.

Спіс выкарыстанай літаратуры

- 1 Котцова, Е. Е. Гипонимические связи слов в тексте / Е. Е. Котцова // Вестник Поморского университета. Серия: гуманитарные и социальные науки. – 2009. – Т. 6. – С. 78–84.
- 2 Лысякова, М. В. Гиперо-гипонимическая таксономия в терминологии / М. В. Лысякова // Вестник РУДН, сер. Лингвистика. – 2006. – № 8. – С. 23–28.
- 3 Чубриков, Л. Г. Электротехника, электрические машины и аппараты : учеб. пособие / Л. Г. Чубриков ; М-во образования Респ. Беларусь, Гомел. гос. техн. ун-т им. П. О. Сухого. – Гомель : ГГТУ им. П. О. Сухого, 2014. – 267 с.
- 4 Галушко, В. А. Электротехника и основы электроники : учеб.-метод. пособие для студентов факультета – Управление процессами перевозок / В. Н. Галушко ; М-во образования Респ. Беларусь, Белорус. гос. ун-т трансп.– Гомель : БелГУТ, 2012. – 186 с.
- 5 Рыбков, И. С. Электротехника: Учебное пособие / И. С. Рыбков. – М.: Риор, 2017. – 376 с.

The article is devoted to the examination of the significance of classification schemes for hyper-hyponymic relationships of terms in the field of electrical engineering, with a focus on transformers and electrical machines. Special attention is given to the analysis of hyper-hyponymic relations, which allow the construction of hierarchical structures of terms and the creation of precise and clear classifications. The article presents diagrams that reflect the interconnections between terms within electrical engineering, as well as highlights their use in scientific and technical communication.